

26. Вундт В. Психология народов / В. Вундт. – М. : Эксмо, 2002. – 864 с.; 27. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.; 28. Савчук Г. Поезія Василя Стуса: художня семантика і структура (на матеріалі збірки "Палімпсести"): Дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна / Г. Савчук. – Х. : Б. в., 2006. – 187 с.; 29. Соловей Е. Українська філософська лірика / Е. Соловей. – К. : Юніверс, 1998. – 368 с.

Карацуба М.Ю. (Київ, Україна)

Л.А. Булаховський як дослідник сербського народного епосу

У статті розглядається дослідницький доробок видатного українського вченого-славіста Л.А. Булаховського в галузі фольклористики, йдеться про його аналіз фольклорної спадщини сербського народу, зокрема у передмові до видання «Сербська народна поезія»

Ключові слова: сербський народний епос, фольклористика, переклад, переспів, балада.

В статье рассматривается научное наследие Л.А. Булаховского в области фольклористики, детально анализируется фольклорное богатство сербского народа, в частности, объектом исследования выступает издание «Сербская народная поэзия».

Ключевые слова: сербский народный эпос, фольклористика, перевод, перепев, баллада.

The object of analyze in this article are the science folkloristic works of L. Bulachovsky in "Serbian national poetry".

Key words: Serbian national poetry, folklore, translation, reiteration, stylization, ballad.

Сербська народна поезія, розглянута в різних її аспектах по відношенню до України, безперечно, є одним з найважливіших інослов'янських чинників, що сприяли розвитку української культури ХІХ-ХХ ст.

У вигляді перекладів і переспівів вона поповнює ідейно-естетичні уявлення українського читача, входить у вигляді тематичних і образних звернень до поетичного слова таких видатних українських поетів минулого століття, як Тарас Шевченко і Леся Українка, а в нашу добу – до творчої спадщини Максима Рильського і Леоніда Первомайського. Переклади і переспіви талановитих українських митців сприяли не тільки збагаченню образного світу українського красного письменства, а й збагаченню української літературної мови, її лексики, покликавши до життя і різноманітного відновлення українські та інослов'янські фольклорні джерела. Причому це сприйняття в Україні сербської народної поезії відбувалося у виразній еволюції. Спочатку по лінії діяльності „Руської трійці” як перших кроків в ознайомленні, потім художніх переспівів українських романтиків в особі Амвросія Метлинського, потім цікавих художніх перекладів Михайла Старицького й Івана Франка як дуже обдарованих оригінальних митців і здібних, вдумливих перекладачів. Про ці

переклади можна говорити вже як про вагомий внесок сербського художнього слова (хоч і фольклорного походження) до скарбів української літератури. Переклади і видання за діяльною участю Максима Рильського і Леоніда Первомайського – ще один активний і вагомий крок у цьому напрямку.

Аналізуючи художню манеру сербської народної поезії, Л.А. Булаховській характеризує її як витриману і сталу; серед найулюбленіших засобів з різними художніми настановами відповідно до окремих моментів виділяє *повторення* з тими або іншими варіаціями. Повторення надають оповіданню, на думку дослідника, типової повільності, відповідають своїм темпом властивостям уваги не дуже інтелектуально розвиненого слухача, і, разом з тим, завдяки тому, що типові ж повторення, нарощування сюжетного сповіщення, емоційності, естетичних ефектів («градації» різного роду) супроводять їх у більшості випадків, стають міцним засобом художнього розвитку елементів оповідання та враженням від його стильової оболонки.

Стиль епічної пісні, як його характеризує дослідник, стає сховищем багатьох застиглих художніх формул (епітетів, порівнянь, метафор, зіставлення слів, образів тощо), часто красивих і естетично діючих, а іноді внутрішньо віджилих, таких, колишній зміст яких вже не усвідомлюється і навіть суперечить смисловим елементам словесного оточення, в яке воно потрапляє (відомі епічні «нісенітниці» на зразок «*чорний Арапин*» кличе царя з *білого* горла»). Сама мова епічної пісні великою мірою стала і в багатьох моментах справляє враження архаїчної. Вона ближче до розмовної сербської, ніж, наприклад, мова билин до народної російської, проте це виразно *жанрова* мова, і сербський народ проніс через віки її у вигляді, близькому до того, якою вона була ще як первісний матеріал для формування епічної пісні.

Серед поетичних творів фольклорного походження, а також творів літературних із використанням фольклорних мотивів, дуже поширений жанр – балади, який дожив і плідно зберігся в художній творчості слов'янських народів і до наших днів, але все-таки якнайвиразніше був представлений у літературі XIX століття. Не треба пояснювати, що йдеться про літературу романтичного спрямування, автори якої захоплювалися фольклором і на нього у багатьох відношеннях – тематичному, образному і ритмомелодійному – безпосередньо спиралися. Невід'ємним компонентом подібного романтичного твору було залучення фантастичного компоненту, зокрема незрідка автори використовують художній прийом перевтілень-метаморфоз. Такі балади найчастіше повчальні в етичному розрізі, у них наявні сумні фінальні епізоди, лише зрідка вони стихійно оптимістичні. Дійовими особами творів виступають наступні персонажі – дівчина-селянка, зрадливий парубок або парубок, що не з власної волі не зміг повернутися з далекої чужини до своєї коханої, підступний пан, який звів довірливу дівчину і був за це покараний, нещасний невірник тощо. Герої зазнають тяжкої долі, проте їм допомагають сили небесні і природні: сонце, грім, блискавка, поле, скелі, хвилі, води озера, лісові квіти і очерет, тополі, плодови дерева з селянських садків й подвір'я, а також птахи – сокіл, голуб і зозуля.

Таким є основне коло образів, у межах яких відбуваються метаморфози. Сербська народна балада репрезентує їх надзвичайно виразно.

До жанрових особливостей хорватської, словенської балади слід віднести наступні:

- балада оповідає про незвичні пригоди (наприклад, дівчина отрує свого нареченого; свекруха до смерті замучує невістку);

- розповідь ведеться переважно про виняткові, трагічні випадки, які справляють сильне емоційне враження на читача;

- балада органічно поєднує ліричний елемент з епічним;

- наявність чарівного, фантастичного, наприклад, багатьом баладам притаманний елемент метаморфози-перетворення, а також персоналізації рослин і явищ природи;

- поруч з елементами незвичайного фігурують і картини побуту та особистого життя;

- найчастіше дійовими особами виступають прості люди;

- для балад характерний швидкий і напружений розвиток дії (тобто тут неможливі детальні описи й повтори, характерні для героїчного епосу).

Говорячи про жанрову природу та походження балад, зауважимо, що більшість найдавніших з них текстуально збігається з колядками, веснянками, купальськими, побутовими й хороводними піснями. Це свідчить про органічний зв'язок балади з обрядовою поезією. Що ж до балад пізнішого походження, то вони ближчі до епічної поезії. Розрізняються також балади і за тематичним принципом, тобто балади з міфологічними мотивами, історичні балади і балади на родинно-побутову тематику.

У баладі часто-густо натрапляємо і на типові життєві ситуації: нещасливе кохання, побутові й соціальні конфлікти, коли балада має органічний зв'язок з побутом й певним людським середовищем (отже, велику роль відіграють тут трудові процеси й побутові реалії).

Декілька окремих специфічних міркувань висловив щодо сербської народної балади і Л. Булаховський. На його думку, балада відбиває в основному ту саму школу словесного мистецтва, з якої вийшла сербська епічна поезія взагалі. Власне національне значення цього жанру менше, ніж поезії юнацької з її гострим відчуттям історичних подій і разом з ним – відбиттям народних ідеалів і гніву проти поневолювачів. Але художні достоїнства балади не менші, а в певних моментах чи не більші. Це не той переважно епічно спокійний жанр (акцентує дослідник), який своїми сюжетами виразно зацікавлює. А от сербська народна балада черпає свої сюжети, головним чином, з уявлень про страшне, - надлюдське, грізне, містичне, здатне як жахливе диво нависнути над людиною та довести її в муках – до фатального кінця. Це поезія народного розуміння конфесії, поезія апокрифів, легенд, яких не визнавала сама церква, але які великою мірою були для народу зрозуміліші в їх діючості, більше впливали на його психіку та світогляд, ніж те, що він міг дістати від своїх, не набагато освіченіших за нього, духовних наставників.

Аналізуючи явище перетворень-метаморфоз у сербській народній

баладі, дослідник у якості прикладу наводить балади «Невдячні сини», „Сонце”, „Кара”, „Чура у темниці”. Так, у першій баладі за сюжетом стара матір-удова цінною важкого життя й самовідданої праці виростила аж дев’яťох синів, а вони покинули її на старість без жодної допомоги. Більше того, коли мав одружитися дев’яťий з її синів, він так «сформулював» своє ставлення до старенької хворої матері:

*Йди, мамо, в зелену діброву,
Бо до мене сватове прийдуть
Та тобою гордувати будуть,
Бо ти в мене стара й недужа.
Йди, мамо, у ліси зелені,*

Щоб тебе там дикі звірі з’їли (Тут і далі переклад І. Франка).

Далі в баладі все відбувається, як має бути в казці: стара мати, плачучи й нарікаючи на свою долю, йде сама до лісу, де зустрічає якихось перехожих хлопців, що чують її гіркі нарікання й кажуть:

*Завернися ти, стара бабуся,
Подивися, що синове діють.*

Власне тут і сконцентровано мораль твору у вигляді наочного перевтілення в народно-пісенному дусі подібно до кінцівки-кари в баладі А. Міцкевича «Рибка»:

*А як мати назад повернула:
Дев’ять синів – то дев’ять каменів,
А невістки – лютії гадюки,
А гадюки по каменях в’ються.*

У сербській народній баладі «Чура у темниці» Чура – в’язень у турецькій неволі «веде розмову» із соколом: «Пальці кришить – сокола годує, сльози ронить – птаха напуває». Сокіл і питається в Чури, з якою метою він його годує: щоб комусь продати чи кудись послати? Чура й каже йому, що хоче послати його до свого рідного дому, щоб дізнатись, як там живе його родина. А сокіл йому відповідає:

*Ти спізнився, Чура-темничарин!
Сю ніч над твоїм двором літав я, -
Двір твої заглушило полинами.
Серед твору стоїть сухе дерево,
На тім дереві кують три зозулі:
Одна кує, кує й не змовкає,
Друга кує звечора і зрання,
Третя кує, як лягає спати.
Зажурився Чура-темничарин:
Та, що кує, кує й не змовкає, -
Та то ж моя остаріла ненька,
Та, що кує звечора і зрання,
Та то ж мила сестра моя рідна.
Та, що кує, як лягає спати,
То ж, соколе, моя вірна жінка...* (Переклад Леоніда Первомайського).

Метаморфози в сербській народній баладі представлені іноді в алегоричному плані і не обов’язково у конкретно зоровій формі. Так, наприклад, у баладі під однозначною назвою «Кара» (з морально-етичною проблематикою) у такий спосіб засуджується самовпевнена красуня-дівчина, що вирішила «сперечатись», хто з них кращий, із самим сонцем, із самим місяцем:

*Ясне сонце, я краща за тебе
І за твою сестрицю-зірницю,
І за твого брата-місяченька,
Що проходить поміж зір у небі,
Мов чабан проміж овечок ярів.*

Ображене Сонце поскаржилося Богіві в небі, як же йому все це дурне вихваляння стерпіти? Як же покарати самовпевнену красуню і показати їй справжнє, «земне» місце? До речі, треба звернути увагу на те, що «космічні» порівняння і весь «космічний» контекст зведено до порівнянь і речей побутових. Мораль твору з наявною іронією подано у кінці балади:

*Стиха Сонцю Бог відповідає:
Сонце ясне, миле моє чадо!
Не печалься! Що тобі злоститься!?
Скоримо ми ту дівочу гордість!
Розпалися! Обпали їй личко,
А я дам їй ще тяжчу кару –
Будуть у неї лихі зовиці,
Зла свекруха та ще гірший свекор, -
Вже їй буде не до сперечання.* (Переклад Леоніда Первомайського).

Незвично оптимістично для сербської балади звучить метаморфоза у вірші «Сонце», де використано той самий поширений мотив «сперечання»: хто кращий – дівчина чи сонце? Сонце радить дівчині стати на чесне змагання «двобій»: вийти у широке поле в ясний, безхмарний день якнайкраще одягненій, а сонце теж, розпалившись якнайсильніше, стане посередині у чистому небі, тоді й можна буде вирішити: хто з них найбільше «сяє» і хто з них першим «потемніє». У даному разі проблема несподівано розв'язується на користь дівчини-красуні, проте теж у формі неочікуваного перевтілення:

*Ліс зелений зів'янув від сонця,
І криниця світла пересохла,
А краса дівоча не зів'яла –
Тільки юнакові молодому
Серце молоде зів'яло в грудях,
Наче запахуца рожж-квітка.* (Переклад Леоніда Первомайського).

Отже, можна дійти висновку, що засіб персоніфікації чи перетворення сил природи в їх порівнянні з життям, думками й почуттями людини є одним з характерних образних засобів у творах фольклорного походження і у творах літературних, на фольклорних мотивах побудованих і свідомо під фольклор стилізованих. Кожна література й фольклор має, звичайно, свої національні особливості, традиції, мовну й ритмомелодійну специфіку, але в плані типологічному, а також і літературно-художнього перегуку та прямих міжлітературних запозичень ці образні метаморфози дуже поширені, показові й промовисті.

Важливе місце у творчому доробкові Л.А. Булаховського належить аналізу українських перекладів із сербської народної поезії, зокрема у межах нашої розвідки наведемо зразки перекладів з сербської І.Франка.

Іван Франко звертався до народного сербського епосу і як дослідник-вчений і як митець-перекладач. Одразу зазначимо, що зацікавлення Івана Франка в галузі південнослов'янського фольклору, зокрема, сербського, не

належать до провідних у його творчому доробкові, проте, дуже показових. Наприклад, у статті „Поступ славістики на Віденським університеті”, він серед видатних учених у галузі слов’янської філології і історії виділяє Ватрослава Облака (1854-1896) – словенського вченого, лінгвіста й літературознавця, дослідника південнослов’янських мов; Іванова Йордана (1872-1917) – болгарського вченого, історика, етнографа, літературознавця, академіка Болгарської Академії наук (з 1909 року); Джорджовича Йована (1826-19000 – сербського славіста-історика; Стояновича Любомира (1860-1929) – сербського філолога-славіста, професора белградського університету, який опублікував у 1896 році „Мирославове Євангеліє сербське” та „Старі сербські написи і записки”, а також хорватського філолога Решетара Мілана (1860-1942), члена-кореспондента Петербурзької Академії наук (з 1902 року), професора Віденського університету з 1904 року. Скажімо, у своїй гостро негативній рецензії на „Очерк по истории южнорусского фольклора Юльяна Яворского „Громовые стрелки” І.Франко, виявляючи глибокі знання в галузі народних вірувань, насамперед українських, висловлює побіжно цікаві думки щодо вірувань південних слов’ян. Набагато більше конкретного матеріалу знайдемо в його роботі „Із секретів поетичної творчості”, де українських дослідник, посилаючись на вірші Ф.Міклошича, говорить про особливості постійних епітетів і порівнянь у сербському й болгарському фольклорі у порівнянні з епосом російським і українським і дає розгорнуте порівняння в цьому розрізі на підставі пісень сербських і українських. Основний наголос І.Франко робить на зорових уявленнях (оскільки ці приклади наводяться у розділі роботи „Із секретів поетичної творчості” під назвою „Змисл зору і його значення в поезії”): „Сербська народна пісня порівнює молодого парубка до гарної китиці квітів; дівчина називає любка своїми гарними очима. ...Королевич Марко – бовдур мряки; Мілош виїжджає на поле, „мов яркеє із-за гори сонце”. Дуже гарно малює наша пісня похід юнаків: „Он то суне хмара віл Котара. А крізь хмару блискавки блискочуть, так блискочуть зброя на юнаках” (зазначимо побіжно, що переклад сербської пісні робить сам дослідник і робить майстерно в стилі сербського і українського фольклору). І.Франко наводить ще один приклад сербської пісні про красуню-дівчину, яку безпосередньо порівнює із українською щедрівкою: „На горі, на горі сніги, морози, а на долині руженька цвіте” і коломийкою „Молодиці, як зірниці, дівчата, як сонце, ой, напишу, намалюю, поставлю в віконце”; „ой, упала зоря з неба, та й розсипалася, а дівчина позбирала та й підтикалася”. Тут Франко наводить численні постійні і водночас дуже образні у даному разі епітети і порівняння, подібні у фольклорних піснях – сербській і українській: дівчина тонка і висока, личком біла-рум’яна; очі в неї – два щирі клейноги; брівки – морські веселки, а рісниця – ластів’ячі крила; русі коси – шовкове повісно; устонька – цукровий замочок; білі зуби – бісеру дві низки; груди – два голуби сиві; слово мовить, мов голуб воркує, а посміхнеться, мов сонечко гріє. До цього безпосереднього портрету дівчини-красуні, написаного в традиційно фольклорному стилі, але при цьому індивідуально-образного, можна ще, на думку І.Франка, додати і відповідний

„пейзажний антураж”: чисте поле; зелений явір; бовдур мряки (пилюка); платити по червоному, по-золотому тощо.

Однією з найцікавіших праць І.Франка (крім цитованої та праці „Студії над українськими народними піснями”, де український письменник твердить, що окремі пісні були занесені в Україну південнослов'янськими гусярами ще в XVI-XVII століттях), є франкова рецензія на „Сербські народні думи й пісні” М.П.Старицького, вміщена в перших номерах журналу „Друг” за 1877 рік. Як і М.Старицький, Франко переконливо вказує в цій рецензії на деяку подібність історичних доль українського і сербського народів, що відбулося безпосередньо в їхньому героїчному епосі. Але, разом з тим, саме Франко підкреслює національну своєрідність як сербських епічних пісень, так і українських народних дум. Проте, популяризував І.Франко сербську народну творчість серед українського читача, насамперед, шляхом художніх перекладів. Ці переклади посідають неабияке місце у величезній творчій спадщині поета.

Франком було перекладено загалом 13 творів із сербської народної поезії, зокрема, „Мати святого Петра”, „Найбільші гріхи”, „Невдячні сини”, „Диякон Степан і два янголи”, „Жінка багатого Гавана”, „Зрада жінки Груя Новаченка”, „Жінка вогняного змія”, „Пряха і цар” – з першого і третього томів Вука Караджича. За життя Франка вийшли друком всі його переклади. У відділі рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР було виявлено ще сім невідомих досі перекладів сербських народних пісень І.Франка. Серед них: „Юнак застрелив вілу”, „Жінка вогняного змія”, „Пряха і цар”, „Неволя Стояна Новаковича”, „Як Христос хрестився”, „Змія-королевич”, „Як Юг Богдан свою жінку продав”. Франко вдався до перекладу сербських народних пісень, мабуть, тому, що вони привернули його увагу своїм яскравим суспільним змістом і художнім втіленням, їхньою близькістю до українських народних пісень, адже Франко перекладав далеко не все, а саме ті твори з сербського фольклору, які особливо відповідали вимогам часу і які мали на меті виконати певну громадсько-виховну й естетичну функцію, скажімо, такий твір, як „Пряха і цар”, де на протигагу вбогим духом чиновникам, показано у позитивному світлі просту людину – кмітливу і дотепну – улюбленого героя чи героїню фольклорної творчості. На думку Л.Булаховського як автора Передмови до першого українського видання „Сербської народної поезії”, „Перекладацький хист Івана Франка репрезентується у збірці двома невеликим зразками-баладами: „Мати святого Петра”, побудованою на відомому апокрифі, та „Невдячні сини”. Цікавим є для смаків великого письменника, що зовсім мало перекладав сербську народну поезію (Л.Булаховському не були тоді відомі всі франковські переклади з сербського фольклору – М.К.) вже вибір для перекладу – саме цих пісень, сповнених своєрідної, ще напівдикої сили уяви – моці фантомів, які постають із звичайних сумних побутових речей, але сповнюють того, хто слухає про них, мервтушим страхом перед жажливою карою винних” [1, 14].

До цього можна ще додати, що в баладі „Неволя Стояна Янковича”

присутнім є традиційний для сербського й українського героїчного епосу мотив: полон, неволя, втеча, але при цьому й яскраво виявлене ліричне забарвлення у змалюванні головних дійових осіб. Якщо ж говорити про тематичні зацікавлення Франка, то він особливу увагу приділяв перекладам із сербського, хорватського й болгарського гайдуцького епосу, тобто тим пісням, де описувалася визвольна боротьба проти турків-поневолювачів. Франко був першим, хто познайомив нашого читача з ідейно-художніми особливостями гайдуцьких пісень. Спочатку увагу Франка привернули гайдуцькі пісні із збірки болгарського письменника Любена Каравелова і лише в 90-х роках український письменник звернувся до сербських гайдуцьких та ускоцьких пісень. На відміну від Старицького, Франко перекладав лише пісні Косовського циклу й переклав усього три гайдуцькі пісні, які залишилися, проте, поза увагою М.Старицького.

Зробимо спробу проаналізувати тепер три переклади І.Франка з сербської народної поезії: „Зрада жінки Груя Новаченка”, „Мати святого Петра” і „Невдячні сини”, тобто ті, що увійшли до друкованої збірки 1955 року „Сербська народна поезія”. Найдовшою, найепічнішою і такою, що має декілька дійових осіб, є „Зрада жінки Груя Новаченка”, де насправді говориться про свідому зраду й підступництво розбещеної красуні-жінки самовідданого борця з турками-поневолювачами – Максимії, яка заради власного добробуту, розкішного життя, яке їй обіцяли турки, зрадила й свого чоловіка-бійця, і свого маленького сина – Степанчика, котрому загрожував життєвий полон і майбутнє потуречення); і про самовідданість самого Груя Новаченка, сповненого патріотичних настроїв і любові до своєї дитини; і про сміливість малого хлопчика; і про самовідданість та патріотичні почуття простої сербської жінки-корчмарки Марії – „груйової в бозі посестриці”. Як бачимо, незалежно від того, що тут йдеться про ситуацію типову в плані історичному і про типових загалом дійових осіб з їхнім виразним поділом на позитивних і негативних, у творі присутня безперечна індивідуалізація характерів героїв, і безперечне, хоч і приховане, ліричне забарвлення. Цей твір І.Франко перекладає для українського читача, отже, він вносить навмисну українську стилізацію під знаний тому читачеві український фольклор: ім'я головного героя *Новаченко*; його маленького сина – *Степанчик*; взагалі чимало реалій саме українського колориту при загальному збереженні похмурого колориту і похмурої, жорстокої героїки сербського героїчного епосу (в українському фольклорі весь колорит, хоч і трагічний, та не такий похмуро-жорстокий).

Франко вживає у своєму перекладі постійні епітети і визначення: *жінка-молодиця*; *срібло-золото носити*; *дитятко кохане*; *сльози ронити*; *сивий коник*; *чисте поле*; *земля чорна*; *білі руки*; *чорна кров*; *гадюка люта*; *шовковий пояс*; *різати по білому горлі*; *облив воском і смолою*; *порох сірковий*; *чорні очі*; *коси русі*, проте й вирази українського походження (*булава*, *шатро-шатровище*; *лицарські ноги-руки* (у розумінні благородні), ласкаве звернення –

„леле” і жорстку презирливу лайку: „а ти сука, собачого роду”. Зміст сербської народної поезії Франко передає, безперечно, у фольклорній стилізації, але робить з неї твір художній, для сприйняття. Тут привертає увагу майстерне оперування цифрами-повторами – *три й чотири*.

Сербська народна поезія репрезентує ґрунтовний матеріал і для типологічних зіставлень з фольклором українським і українською художньою літературою, яка спирається на народнописенні джерела, що, як відомо, дуже показово для української літератури. Ті міркування, які пропонуються у цьому дослідженні, слід розглядати, мабуть, як окремі спроби у цьому напрямку. Взагалі проблему „сербська народна поезія” не можна вважати закритою і вичерпаною, навпаки, вона належить до відкритих і перспективних наукових тем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Карацуба М.* Перевтілення в сербській народній та польській і українській літературній баладах // Зарубіжна література. - Число 24(40). – К., 1997. – С. 6;
2. *Карацуба М.* Павло Тичина як перекладач з болгарської поезії і фольклору // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур (пам'яті академіка Л.Булаховського). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка - К., 1999. – С. 19-24;
3. *Карацуба М.* Із спостережень над художніми українськими перекладами Івана Франка з сербської народної поезії // Матеріали V-ї Міжнародної конференції “Мова і культура”: у 5-ти т. - К. – “Collegium”, 1997. – Т.1. – С.184-188.

Мушкетик Л.Г. (Київ, Україна)

Мораль родинних стосунків у народній казці (на слов'яно-неслов'янському матеріалі)

Стаття Мушкетик присвячена розгляду родинних стосунків у народній казці Українських Карпат, а саме на матеріалі усної прози українців та угорців досліджено основні сімейні колізії оповідей та їх мораль. Стосунки між родичами в казках у своєрідній художній формі відображають реальні людські взаємини між членами тогочасної патріархальної сім'ї. Вони є типовими, адже містять життєві спостереження багатьох поколінь людей, загальнолюдські принципи і норми поведінки, їх морально-етичну оцінку.

Ключові слова: народна казка, українці, угорці, родинні стосунки, мораль.

В статье Мушкетик рассматриваются семейные отношения в народной сказке Украинских Карпат, а именно на материале устной прозы украинцев и венгров исследуются главные семейные коллизии произведений и их мораль. Отношения между родственниками в своеобразной художественной форме отображают реальные человеческие взаимоотношения между членами патриархальной семьи. Они являются типичными, поскольку включают жизненные наблюдения многих поколений людей, общечеловеческие принципы и нормы поведения, их морально-этическую оценку.

Ключевые слова: народная сказка, украинцы, венгры, семейные отношения, мораль.